

ОБРАЗ БОГОРОДИЦІ В ПРАВОСЛАВНІЙ ЛІТУРГІЙНІЙ ТРАДИЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЖАНРУ ЗАДОСТОЙНИКА)

Литвиненко О. В.

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво*

Міжнародний гуманітарний університет;

викладач вокально-хорових дисциплін

КЗПСО «Мистецька школа №1 імені Е.Г. Гіленьса»

*Науковий керівник: **Каплун Т. М.***

кандидат мистецтвознавства, доцент,

завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Образ Богородиці в православній літургійній традиції є однією з важливих тем для сучасних науковців, у тому числі і музикознавців. У зв'язку з тим, що мова йде про сакральну традицію, для літургійної частини якої характерне синкретичне поєднання всіх видів мистецтва, ми розглядаємо втілення у богослужбовій співочій практиці Православної церкви образу Святої Діви у контексті віровчення і провідних постулатів Православ'я.

Матеріалом нашого дослідження слугували піснеспіви жанру задостойника дванадесятих свят, які безпосередньо пов'язані з образом Богородиці, втілюючи провідні постулати щодо духовних якостей Божої Матері.

Задостойник – це піснеспів богослужіння православної церкви візантійського обряду, який співається у складі єхаристичного канону замість Богородичної пісні «Достойно є», чим пояснюється назва жанру. Тобто, це піснеспів, який співається «за» (замість) піснеспіву «Достойно». Обидва піснеспіви безпосередньо пов'язані із втіленням образу Богородиці і мають однакову структуру: приспів «Достойно є», за яким виконувався ірмос трипсіснця Великої П'ятниці, і, відповідно, ірмос 9-ї пісні канону з приспівом [2].

Застосовується жанр «задостойника» у співочій практиці з XVI століття, а в якості стабільного елементу літургії починає фіксуватися у рукописах з наступного – XVII – століття. Але ще до XIX століття зберігається певна варіативність застосування даного жанру у живій літургійній практиці.

Православний Типікон, у тому числі і сучасний, предписує виконання задостойника на літургії всіх дванадесятих свят – як Господських, так і Богородичних, а також у дні післяпразднств до віддання свята. Взагалі, протягом богослужбового року задостойник виконується близько 120 разів, що, безумовно, складає гармонійну мозаїчну картину, в якій органічно переплітаються провідні християнські топоси, у тому числі засновані на символізмі богородичного образу.

Вербальні тексти задостойника різних дванадесятих (тобто головних) свят мають певне гласове означення у Типіковнах характеристику вказаних піснеспівів. Найчастіше ми бачимо задіяними споріднені гласи 4-й і 8-й, які мають наступну характеристику:

Осмоглася у цілому (і кожен глас окремо) представляє собою сукупність мелодичних та гімнографічних ознак. Перші представлені характерними для кожного гласу поспівками і групою звуків різної висоти, що застосовуються на початку піснеспіву (ініціальні звуки), наприкінці піснеспіву (фінальні звуки), найбільш активно повторювані у піснеспіві. Гімнографічні ознаки пов'язані з ідеєю, що кожен глас у вербальному тексті втілює певні богословські ідеї. Також існує система взаємозв'язку між гласами, яка здобула назву споріднені гласи, тобто гласи, які пов'язані між собою близькістю богословських ідей і певними музичними показниками (так, спорідненими є Перший і П'ятий гласи, Другий – Шостий, Третій – Сьомий, Четвертий – Восьмий).

Духовний зміст Четвертого гласу: «це глас світлого торжества, глас всесвятковий», а Восьмий глас – глас повноти та досконалості, який виражає образ майбутнього нескінченного віку – символ вічного життя [більш докладно див. 1, с. 128–130; 3, с. 18–20].

Значно менше ми бачимо присутніми гласи 1-й, 2-й і 3-й; повністю відсутні у задостойниках гласи 5-й і 7-й, які взагалі досить рідко застосовуються в богослужбовому співі.

Тексти задостойників невеликі за розміром, але насичені відповідною образу Пресвятої Діви символікою великої і нескінченної любові і співчуття до людей, милосердя, доброти, надії і вітхи.

Тексти задостойників представлені різними варіантами розспіву – знаменний, візантійський, київський, болгарський та інші, а також авторськими варіантами гармонізацій – Дмитра Бортнянського, Степана Дегтярьова, Артема Веделя, Петра Турчанінова, Кирила Стеценко, Олександра Кошиця та багатьох інших.

На сьогоднішній день існує значна кількість виконавських інтерпретацій задостойників різних розспівів, як канонічного типу (наприклад, знаменного розспіву, тобто зразку давньоруської монодії, що іноді виконується з ісоном – витриманим звуком, характерним для музичної традиції православного Середньовіччя, а також київського, болгарського,

грецького та інших розспівів, які існують в українській співацькій традиції з кінця XVII століття і понині), а також авторські версії обробки і аранжування вказаних канонічних піснеспівів та композиторські композиції на канонічні тексти.

Література:

1. Дяблова К. О. Співочий цикл свята Преображення Господнього у східнослов'янській літургійній традиції : дис. ... доктора філософії. Одеса, 2023. 253 с.

2. Задостойник. URL: https://yak.koshachek.com/articles/zadostojnik-ce.html#google_vignette

3. Каплун Т. М. Роль осмогласся в російській співочій культурі другої половини XVII–XVIII століть (на прикладі грецького розспіву). *Теоретичні та практичні питання культурології* / ред.-упоряд. Мартинюк Т. В. Мелітополь : Мелітополь, 2005. Вип. XVIII. С. 18–28.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-479-8-82>

ФІЛЬМ ОЛЕСЯ ЯНЧУКА «ГОЛОД-33»: СИМВОЛІКА ТА ОБРАЗОТВОРЧІ АЛЮЗІЇ

Мудрий Н. О.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 021 – Аудіовізуальне мистецтво та виробництво*

Харківська державна академія культури

Науковий керівник: Рибалко С. Б.

доктор мистецтвознавства, професор,

професор кафедри мистецтвознавства

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Кінематограф, як важливий засіб візуальної комунікації здатен не лише викликати емоційний відгук у глядача, а й репрезентувати історичні події. Фільм Олеся Янчука «Голод-33» є першим ігровим кінематографічним твором, що звертається до трагедії Голодомору. Дослідження сукупності художніх прийомів, застосованих у зазначеній стрічці дозволить осмислити можливі способи кінорепрезентації національної трагедії. У період, коли питання інтерпретації історичних подій актуалізуються в сучасному суспільстві, ця тема набуває ще більшого значення.